

**Jan Adriaansz
Leeghwater, Willem Jan
Cornelis van Hasselt**

***Het Haarlemmer-
Meer-Boek***

**Jan Adriaansz Leeghwater, Willem Jan
Cornelis van Hasselt**

Het Haarlemmer-Meer-Boek

**Verrijkte editie. Verhalen van water en land: een
literaire verkenning van ons verleden en onze
omgeving**

Inleiding, studies en commentaren van Niels Prins

Bewerkt en gepubliceerd door Good Press, 2022

goodpress@okpublishing.info

EAN 4064066313333

Inhoudsopgave

Het Haarlemmer-Meer-Boek

Gedenkwaardige citaten

Aantekeningen

HET HAARLEMMER-MEER-BOEK

Hoofdinhoudsopgave

VAN J. Asz. Leeghwater .

Dertiende Druk.

TE AMSTERDAM, BIJ G. J. A. BEIJERINCK . 1838.

OP HET UITMALEN VAN 'T HAERLEMMERMEIR.

AEN DEN LEEUW VAN HOLLANT.

HAARLEMMERMEER-BOEK.

BESCHRIJVING EN VOORBEREIDING TOT HET BEDIJKEN EN
DROOGMAKEN VAN DE HAARLEMMER-MEER.

KORT VERHAAL VAN DE MEREN, DIE IN NOORD-HOLLAND
BEDIJKT ZIJN, TEGEN SARDAM EN DEN HUIGENDIJK

DRUKFOUTEN IN HET VOORWERK.

**VAN
J. Asz. Leeghwater.**

Dertiende Druk.

**MET AANTEKENINGEN
VAN
EN VOORAFGEGAAN DOOR
EENIGE LEVENSBIJZONDERHEDEN VAN
DEN SCHRIJVER
EN
EEN HISTORISCH OVERZIGT
DER PLANNEN TOT EN DER WERKEN
OVER
HET DROOGMAKEN VAN HET
HAARLEMMER-MEER,
DOOR**

**Mr. W. J. C. van Hasselt,
LID VAN DE REGTBANK VAN EERSTEN
AANLEG TE AMSTERDAM EN VAN DE
MAATSCHAPPIJ DER NEDERLANDSCHE
LETTERKUNDE TE LEIDEN.
Met Portret, Kaarten, Fac-Simile, enz.**

**TE AMSTERDAM, BIJ
G. J. A. BEIJERINCK.
1838.**

[Inhoudsopgave](#)

GEDRUKT BIJ C. A. SPIN.
J. A. LEEGHWATER
EN
HET HAARLEMMER-MEER.

**OP HET UITMALEN VAN 'T
HAERLEMMERMEIR.**

AEN DEN LEEUW VAN HOLLANT.

[Inhoudsopgave](#)

Uitheemsche vyanden te zitten in de veeren,
Te slingeren den staert groothartigh over zee;
Is ydel, als uw long, geslagen aen het teeren,
Inwendigh vast vergaet; en gy, van hartewee,
Zoo deerlijk zucht, en kucht, en loost, by heele
brokken,
Het rottende ingewant te keel uit in de golf.
Wat baet het met uw' klaen al 't oost en west te
plokken,
Naerdien u bijt in 't hart dees wreede Waterwolf,
Belust om over u eerlang te triomfeeren?
o Lantleeuw, waek eens op, en wek met eenen
schreeu
Al 't Veen, de Kennemaer, en Rynlands oude
Heeren,

Met d'Aemsterlanders op, tot noothulp van hun'
Leeuw,

Men sluite met een' dijk dees pest, die u komt
plagen.

De Wintvorst vliegh' er met zyn molewieken toe.

De snelle Wintvorst weet den Waterwolf te jagen

In zee, van waar hy u quam knabblen, nimmer
moê.

De Veenboer zit en wenscht dees waterjaght te
spoeien,

En 't Veenwif roept: hy ruimt, de Lantleeuw weit
op 't ruim

En zuight zyn long gezont aen d'uiers van de
koeien.

Zoo wint de Lantleeuw lant: zoo puurt hy gout uit
schuim.

Vondel.

De aan de Tweede Kamer der Staten-Generaal[1] voorgestelde wet, *ter uitgifte van losrenten op een gedeelte der schuld, ten laste der overzeesche bezittingen, tot het doen van voorschotten voor openbare werken*, is in de zitting dier Kamer van den 2^{den} April j.l. afgestemd en met haar alzoo ook het, bij die wet voorgedragen, plan tot *droogmaking van het Haarlemmer Meer*[2]. Van de vijftien Leden, die over die wet het woord hebben gevoerd, is er echter niet één geweest, die zich tegen die droogmaking heeft verklaard, ja de meeste hunner hebben het verwezenlijken van dit zoo lang reeds beraamde plan wenschelijk genoemd, en alleen één der sprekers heeft bezwaren tegen hetzelfde in het midden gebragt, welke meer uit bijzondere plaatselijke belangen, dan uit de zaak zelve hunnen oorsprong namen, zoodat men gerust mag vaststellen, dat, indien de droogmaking van het *Haarlemmer Meer* bij eene afzonderlijke wet ware voorgesteld, die wet door de Tweede Kamer zoude aangenomen zijn geworden, en dat zij alleen, zoo als een geacht Lid der Kamer zeide, »om den vorm en om de daarbij voorgestelde wijze van voorziening in de benoodigde gelden,” niet om de daarbij voorgestelde zaken, is afgestemd geworden.

Wij vleijen ons alzoo, dat nog eenmaal, en, zoo wij hopen, binnen kort, het zoo vaak beraamde plan tot droogmaking van het *Haarlemmer Meer* zal verwezenlijkt worden; want wie, die, in den aanvang van het vorige jaar, den toestand des lands rondom Amsterdam met aandacht heeft gadegeslagen; die het water van het Meer over de landen in den Binnenpolder tusschen *Sloten* en *Sloterdijk*, ja over den

weg zelven tusschen Haarlem en Amsterdam, heeft zien stroomen; die den zwakken staat der dijken en middelen kent, welke dat water moeten keeren, waarvan sommige niet veel meer dan enkele Zomer-kaden zijn, wier onderhoud voor de eigenaren der naburige landen drukkender en bezwaarlijker is, dan zij dragen kunnen, vreest niet met Leeghwater, en met nog meer grond dan hij, dat het kind al geboren is, die het zal beleven, dat het Meer voor de poort van Amsterdam zal komen? ja vreest niet, dat hij zelf dit weldra zal ondervinden? en zegt niet met den dichter¹?

Wilt, eer uw ijver deez' landouwen
Met ijzren gordel prijken doet,
ô! Wilt de jammerplaag beschouwen,
Die kank'rend in heur binnenst wroet.
Of, moet ik ze u nog kennen leeren?—
Ziet, hoe de inééngelvloeide meiren,
Door zwakke dammen niet te keeren,
Het land, dat land van melk en room,
Waar eens het vette rundvee loeide,
Waar Slotens vruchtbre moeshof groeide,
Herschiepen in een' waterstroom!

Wat zal voor de opgeperste vloeden,
Daar zelfs geen dijk hunn' voortgang stuit.
Het zinkend Aemstelland behoeden?
Verzwelgend breiden zij zich uit.

De teugellooze golven zwellen,
Gevoed uit 's afgronds diepe wellen:

Ras laat zich 't oogenblik voorspellen,
Wanneer zij haar verbolgen nat
In 's Aemstels bedding overgieten,
Met vaart en Slochter samenvlieten,
En stroomen binnen d'Aemstelstad.

Er zijn, wij weten het, die ons zullen toevoegen: *reeds meer dan twee eeuwen is dit schrikbeeld opgehangen, en nóg heeft het Meer Amsterdam niet bereikt!* Maar moet het dan eerst zóó ver komen? moet de *water-wolf* dan nog eerst meer lands hebben ingezwolgen, vóór men tot het besluit kome, om hem den muil te breidelen? Dat hij jaarlijks aan de randen knabbelt, en jaarlijks meer en meer inzwelgt^[1q]; dat het jaarlijks schatten kost, om hem zijnen roof te betwisten, is overbekend².

In de XVI^{de} eeuw was het *Haarlemmer Meer* nog slechts een plas van 3040 morgen, en afgescheiden van het *Leidsche*-, het *Spiering*- en het *oude Meer*, uit welke het sedert is zamengesteld. Al deze Meren besloegen in den jare 1531, volgens de kaart door den Landmeter van *Rhijnland*, Melchior Bolstra, opgemaakt, te zamen 6585 morgen. Weldra werden deze Meren door de kracht hunner wateren veréénigd; zij bedekten in 1591 reeds 12375, in 1647, 17082, en in 1687, 18100 morgen. Toen voormelde Bolstra in de jaren 1739 en 1740, op hoog bevel, de vier Meren mat, vond hij, dat 19,500 morgen lands door die wateren waren bedekt, en bij de opmeting in 1808, door den Heer A. Blanken Js., is het vereenigd *Meer*, thans bekend onder den naam van *Haarlemmer Meer*, met het *Kager Meer* bevonden eene oppervlakte van 20872 morgen te beslaan, zonder daarbij te rekenen het *Lutke Meer*, dat 323 morgen

groot is³. Een aanwas alzoo van bijna 15000 morgen op 6000, gedurende den tijd van drie eeuwen^[2q].

Daarenboven zijn van het *Haarlemmer Meer*, aan den zuid-oostkant, verscheidene zeer wijde uitgeveende plassen slechts door smalle strooken lands afgescheiden, zoodat, indien men er deze bijvoegt, de uitgestrektheid waters op 30000 morgen kan geschat worden, en gewoonlijk geschat wordt.

Het door ons hierbij gevoegde kaartje toont den toestand van het *Haarlemmer Meer*, zoo als het in 1531 was, en duidt tevens aan, hoe het Meer van tijd tot tijd is vergroot en

toegenomen: de buitenste streep wijst de grootheid aan van dezen plas in den jare 1808. Al het land, hetwelk tusschen die streep en die, welke met 1531 gemerkt is, ligt, of liever, lag, is gedurende die drie eeuwen door het water verzwolgen.

Het is nog geen 250 jaren geleden, dat *Zwanenburg* (halfweg *Haarlem* en *Amsterdam*) meer dan 700 Rhijnlandsche roeden van het toenmalig *Spiering-Meer*, thans geheel met het *Haarlemmer* veréénigd, verwijderd was, en nu ligt *Zwanenburg* aan het *Meer* en wordt door zijne wateren bespat. Het is nauwelijks 200 jaren geleden, dat de dorpen *Nieuwkerk* en *Rijk*, welig bewoond, hunne torens in het omliggend land omhoog staken. *Nieuwkerk* en *Rijk*, toen meer dan drie honderd roeden van het Meer verwijderd, zijn verdwenen, en hunne kerken en torens in hetzelfde, even als vroeger het dorp *Vijfhuizen*, bedolven, en de namen *Nieuwkerk*, *Rijk* en *Vijfhuizen* zijn van de kaart des Lands en uit de geheugenis der menschen weggevaagd.

Maar het Meer is nog zeven honderd roeden van Amsterdam verwijderd! wij zeiden het zoo even, zeven honderd roeden was in 1591 *Zwanenburg* van het Meer gelegen, en geen vijftig jaren daarna klotsten zijne golven tegen *Zwanenburg* aan; zij zullen welligt weldra tegen en in *Amsterdam* klotsen. De inwoners dier stad zullen ter eeniger tijd, (misschien is die tijd niet verre verwijderd,) bij hun ontwaken vreemd ophooren, dat het Meer over den *Amsteldijk* en bij de *Beerenbijt* stroomt. Dan vergoeden *Rhijnland* en *Leiden* aan het Rijk de verliezen van *Amstelland* en *Amsterdam*, Maar kunnen *Rhijnland* en

Leiden ook niet eenmaal eene prooi van dit vernielend gedrogt worden?

Meermalen heeft men dan ook, uit besef der onberekenbare gevolgen, die dat ontzettend water voor *Holland* zou kunnen hebben, en bij het denkbeeld, hoe vele morgen goeden, bruikbaren gronds door de golven bedekt zijn, het plan beraamd om het Meer te bedijken, en, even als zulks zoo vele andere meren zijn gedaan, droog te malen. Niet slechts geldelijk belang, maar ook het afweren van een te vreezen onheil, was het doel dier ontwerpen. Nu eens werd zoodanig een plan door bijzondere personen, dan weder, gelijk bij voorbeeld in 1742⁴ en 1808, op openbaar gezag beraamd. Maar die plannen bleven alle zonder gevolg. In het begin van 1819 leverden de Heeren F. G. Baron van Lijnden van Hemmen, W. F. Baron Roëll en O. Repelaer van Driel, de beide laatste door den eersten hiertoe opgewekt, aan Z. M. een verzoekschrift in, ten einde octrooi^[4] te erlangen, om, volgens een nader over te geven plan, het *Haarlemmer Meer* te doen droogmaken en verlot te bekomen, om deze onderneming bij wijze van associatie ten uitvoer te brengen, als eene private en particuliere zaak, zonder dat het Gouvernement met subsidiën, voorschotten of garantie zou worden bezwaard.

Z. M. gaf aan de verzoekers verlot, om een plan van droogmaking te beramen, met last, om dienaangaande de belangen der Hoog Heemraadschappen van *Rhijnland* en *Amstelland* in acht te nemen, en gaf hun vrijheid, om, nadat het plan door Hoogstdenzelfen zou zijn goedgekeurd, hunne landgenooten tot medewerking en deelneming in dit ontwerp te mogen uitnoodigen⁵.

Dit plan van de Heeren van Lynden, Roëll en Repelaer kwam echter nimmer in werking, en de zaak bleef wederom slepende, tot dat de stormen van December 1836 en de niet te ontveinzen voor Amsterdam hoogst bedenkelijke toestand van het Meer in Jan. 1837, het Gouvernement ernstig bedacht maakten, om dien inlandschen vijand, tegen wien men reeds eeuwen lang eenen kostbaren oorlog, en steeds met een ongelukkig gevolg, voert, met kracht ten onder te brengen en zoo mogelijk ten onder te houden. De voordragt hiertoe is thans verworpen en de zaak zal wederom slepende blijven, tenzij het Gouvernement, bij eene afzonderlijke wet, haar op nieuw aan de Staten-Generaal voordrage, of wel, hetgeen welligt wenschelijker ware, bijzondere personen op nieuw zich vereenigen, om, onder goedkeuring van het Gouvernement, dit grootsch ontwerp ten uitvoer te brengen. Indien men bedenkt, welke schatten de Heemraadschappen en de Ingelanden der polders, die door het Meer bespoeld worden, jaarlijks moeten betalen, om dat water in bedwang te houden, dan verwondert men zich, dat niet reeds lang de eigenaren dier landen de handen in één hebben geslagen, om dien gemeenschappelijken vijand te beteugelen. Hoe zouden hunne eigendommen in waarde stijgen, indien zij van de jaarlijksche omslagen, die zij thans tot het bedwingen van het Meer, dat met toom en breidel spot, opbrengen, bevrijd waren! Men berekent de tegenwoordige jaarlijksche kosten, tot onderhoud der Meerwerken, voor *Rhijnland* alléén, op meer dan f 30,000. En vraag het den Ingelanden van den *Binnen-Polder*, tusschen *Sloten* en *Sloterdijk* eens, wat het hun kost, om hunne landen, en om *Amsterdam* tegen het

Meer te beveiligen! vraag hun eens, wat het jaar 1837 hun gekost heeft, en gij zult verbaasd staan. Voor de Ingelanden der rondom het Meer liggende Polders zou dus het droogmaken van dien plas mede hoogst gewigtig zijn. Bijzondere belangen kunnen hiertegen in geene aanmerking komen, evenmin of deze of gene stad, dit of dat collegie, deze of gene persoon voordeelen uit het aanwezen van het Meer trekt. Bijzondere belangen moeten voor het algemeen belang zwijgen, en de wet van *onteigening*, met hare niet ongunstige schadeloosstelling, is daar en kan ook hier van toepassing zijn. Het grootste bezwaar is, naar mijn inzien, de vrees, dat bij sterke opzetting van water *Rhijnland* geene voldoende uitwatering zou hebben. Maar zoo dat bezwaar, waarover ik niet *kan* noch *mag* oordeelen, gegrond mogt zijn, dan vraag ik, of in den tegenwoordigen staat der wetenschappen, en bij het veelvuldig en krachtig gebruik der *stoomwerktuigen*, niet een middel is uit te denken, om *Rhijnland* in dat geval van het overtollig water te ontheffen? Dit is zeker, dat, indien het Meer blijft, zoo als het is, *Amstelland* vroeg of laat de prooi zijner golven moet worden.

Maar de meeste schrijvers, die over het droog maken van het *Haarlemmer Meer* geschreven hebben, zijn van meening, dat het opgegeven bezwaar voor *Rhijnland* niet bestaat; immers zoo geducht niet is, als men het wel wil voorstellen, en dat het ligtelijk zou zijn af te wenden.

Onder de schrijvers, die over het nut, de noodzakelijkheid en de mogelijkheid der bedijking en droogmaking van het *Haarlemmer Meer* schreven, behoort in de eerste plaats Jan Adriaansz. Leeghwater^[3], die, vóór nu bijna twee eeuwen,

in zijn beroemd *Haarlemmer-Meer-Boek*, een volledig en, voor zoo ver bekend is, het eerste plan tot dit onderwerp uitgaf.

Deze Jan Adriaansz. Leeghwater werd, in den jare 1575, in het dorp *de Rijp* geboren⁶. Zijn vader Adriaan Symonsz. was aldaar timmerman en had in 1594 het opzigt over het leggen van de eerste houten sluis in de Rijp⁷, en zijn grootvader, Symon Ruts, was aldaar brouwer, en had tot vrouw Griet Maartensz., mede van de Rijp, die in den jare 1604, in den ouderdom van 90 jaren, stierf⁸.

Waarschijnlijk, ja bijna zeker is het, dat zijne voorouders den naam van Leeghwater niet voerden, maar naar het gebruik dier dagen, dat nog lang ten platten lande, vooral in Noord-Holland, het langst echter in Vriesland, heeft aangehouden, alleen den naam hunner vaders bij den hunnen voegden, en alzoo slechts Adriaan Symonsz., Symon Rutsz. enz. genoemd werden. Zoo ook komt Leeghwater in een *octrooi* van den jare 1605, waarvan wij nader zullen gewagen, alleen onder den naam van Jan Adriaansz. voor. Eerst in later tijd, en in meer gevorderden ouderdom, schijnt hij den naam van Leeghwater te hebben aangenomen, waarschijnlijk door dezen of genen hem toegevoegd, om de veelvuldige *wateren*, die hij in *Noord-Holland* en elders had helpen leêgen⁹.

Zijne moeders-moeder was Pietje Pieters Schoute, en eene dochter der zuster van eenen Abt van het klooster van *Egmond*¹⁰.

Hij zelf schijnt eene vrouw uit de Schermer te hebben gehad; want in de *kleine kronijk* zegt hij (bl. 11, N°. 11): “De huisluiden van Schermer waren in mijne jonkheit, toen ik

aldaar eerst getrouwd was, wat ruw van manieren en zeden; daar waren weinig huizen, die schoorsteenen hadden.”

Van zijne eerste jeugd en van zijne opvoeding is ons weinig of niets bekend; hij noemt zich op de titels der door hem uitgegeven werken: *Molenmaker en Ingenieur van de Rijp*; doch hij bezat in zeer vele vakken eene groote ervarenheid, en men zou hem een’ *duizend-kunstenaar* kunnen noemen.

Hij verhaalt in zijne *kleine kronijk*[11](#), dat het hem heugde, dat er in Holland niet één *achtkante oliemolen met stampers* bestond, en dat hij voor eigen gebruik den eersten zoodanigen molen tegen *Rijp en Graft* getimmerd en gemaakt heeft; dat die molen, toen hij dit schreef, bijna 45 jaren gebruikt en nog gangbaar was.—Hij schijnt dus ook olieslager te zijn geweest.

Toen in het jaar 1630 het raadhuis in de *Rijp* zou worden gebouwd, vervaardigde hij het bestek en de daartoe behorende teekeningen, waarna het werd afgewerkt[12](#).

Doch als *Molenmaker* muntte hij voornamelijk uit, en zijne bekwaamheid in het vervaardigen en stellen van *Molens* werd niet slechts binnen ’s Lands, maar ook daar buiten beroemd. Van hoeveel belang die bekwaamheid is, weten zij, die zich met het droogmaken van plassen of polders immer hebben moeten onledig houden. Maar die bekwaamheid kwam vooral in den tijd, waarin Leeghwater leefde, te stade. In de XVIe en in het begin der XVIIe eeuw was Holland bijna meer dan de helft water. De kaart van J. J. Beeldsnijder, gedrukt in 1575, kan er u van overtuigen. Reeds in de laatste helft der eerstgenoemde eeuw, werden eenige dier plassen drooggemaakt; men begon in 1553 met

de Zijp; maar in het begin der XVIIe eeuw, toen het land, van vreemd, uitheemsch gezag ontslagen, eenigzins tot rust begon te komen, was men er ernstig op bedacht, om die binnenlandsche wateren uit te malen en in bruikbaar land te herschapen. Droogmaking op droogmaking volgde elkander op. Bij de meeste dier ondernemingen was Leeghwater door raad of daad behulpzaam; vooral was hij werkzaam bij het bedijken van de nu bloeiende *Beemster*, waarbij hij was aangesteld, om, zoo als hij zegt: »waer te nemen het fabriken en stellen van de watermolens.” Het is bekend, dat dit *Meer*, met welks bedijking men in 1608 een’ aanvang nam, (nietteenstaande het eens doorbrak) in 1612 geheel droog was gemaakt. Ook bij het droogmaken van de *Purmer*, de *Wormer*, de *Bijlmer*, de *Waard*, de *Schermer* en van meer andere meren, moerassen en polders was hij werkzaam¹³, en zijn genie wist vaak de hinderpalen te overkomen, welke zich van tijd tot tijd opdeden. De roem zijner bekwaamheid in het leêgmalen van plassen was zóó groot, dat hij door den Stadhouder Frederik Hendrik, in den jare 1629, in het leger vóór ’s *Hertogenbosch* werd ontboden, om, zoo als Leeghwater het uitdrukt: »het water uit het leger te malen en de watermolens bij *Engelen* weder gangbaar te maken.” Hetgeen hij naar wensch volvoerde, en niet weinig tot het bemagtigen dier belangrijke stad heeft toegebracht¹⁴.

Maar ook buiten ’s Lands werden zijne bekwaamheden op prijs gesteld: in den jare 1628 werd hij naar *Bourdeaux* geroepen, om zijnen goeden raad te geven tot het droogmaken van een moeras, 4500 morgen groot, toebehoorende aan den Hertog van Epernon, en niet ver van dáár gelegen¹⁵; waaraan hij naar wensch voldeed,

eene kaart van dat Moeras vervaardigde en dezelve aan den Hertog, die toen met het leger van den Koning van *Frankrijk* vóór *Rochelle* lag, overhandigde¹⁶. Twee jaren hierna ontbood men hem naar *Metz*, om raad te geven tot het droogmaken van een aldaar gelegen moeras¹⁷. Ook in het gebied van den Hertog van *Holstein*, in *Emderland*, in *Friesland* en elders werd hij geroepen, om behulpzaam te zijn in het droogmaken van moerassen en meren, om, zoo als hij zegt, »te ordineren dijken, dammen, sluizen, kaaijen, heulen, molens, molen-togten, kolken, wateringten, enz.”

Maar zijne bekwaamheden en werkzaamheden bepaalden zich niet tot het hierboven opgenoemde: wij zeiden reeds boven, dat hij in zeer vele vakken van wetenschap eene groote ervarenheid bezat. Hoor wat hij er zelf van zegt:—»Ik heb (dus schrijft hij in zijn *kleine Cronijkje* N°. 49) in mijnen tijd gemaakt verscheidene soorten van molens, ook huizen en sluizen en verscheidene notabele stukken van kassen en schrijnwerken, alsmede vele *uurwerken* in dorpen en steden, ook mede twee groote notabele speelwerken te Amsterdam, staande op den Wester- en Zuiderkerks-toren. Ik heb ook mede gemetseld aan het nieuwe stadhuis te Amsterdam, en mede aan den toren van de Nieuwe Kerk, alsmede aan de brug bij Jan-Roodepoorts-toren. Behalve dien heb ik nog verscheidene notabele handwerken gedaan in hout en steen, in koper, in ivoor en metaal, hetwelk te lang zou wezen om alles te verhalen.”

»Ook somtijds met de pen te speelen,
Te teekenen kerken en kasteelen,
Daar bij te schrijven grof en fijn,

Dat kan (God-lof!) nog heel wel zijn.”

Dit schreef hij toen hij 74 jaren oud was. Dat hij elf jaren vroeger *nog heel wel* met de pen kon omgaan, blijkt uit onderstaand *fac simile* van eene door hem in den jare 1638 vervaardigde teekening.

Een Can die veel te-water gaet.
Int eijnd noch wel aen stucken slaet.
1638 JALW

Maar Leeghwater verstond daarenboven eene kunst, die sedert geheel schijnt verloren te zijn geraakt, de kunst namelijk van onder water te duiken, aldaar eenen geruimen